

การพัฒนาท้องถิ่นภายใต้ระบอบประชาธิปไตย : ข้อเสนอการให้องค์ความรู้และการมีส่วนร่วม
ทางการบริหารท้องถิ่นเบื้องต้นแก่ผู้เรียน

**DEMOCRATIC LOCAL DEVELOPMENT: THE PROVISION OF FUNDAMENTAL LOCAL
ADMINISTRATION KNOWLEDGE AND PARTICIPATION TO THE LEARNERS**

ชลัช ชรัญญชัย

อาจารย์ประจำวิชาเอกรัฐประศาสนศาสตร์ สาขาวิชารัฐวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

บทคัดย่อ

ในบทความชิ้นนี้ผู้เขียนมีวัตถุประสงค์เพื่อชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาท้องถิ่น โดยผู้เขียนได้เสนอให้มีการจัดการศึกษาที่ให้ความรู้ทางการบริหารและการพัฒนาท้องถิ่นเบื้องต้นแก่ผู้เรียน และเสนอให้เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมต่อการพัฒนาท้องถิ่น ซึ่งมีความสอดคล้องกับ ยุทธศาสตร์การศึกษาในด้าน การศึกษาที่อาศัยชุมชนเป็นฐาน (Community-Based Education) ในหลักสูตรควรเพิ่มเติมองค์ความรู้ทางด้านการบริหาร เพื่อให้มีพื้นฐานที่ดีต่อการทำความเข้าใจวิถีทางแห่งประชาธิปไตย โดยเยาวชนควรรู้จักตนเองและท้องถิ่นของตน ตั้งแต่ การศึกษาในระดับพื้นฐานเป็นต้นมา การทำความเข้าใจตนเอง สถานศึกษาและท้องถิ่นที่ตนอยู่และการฝึกประสบการณ์การ มีส่วนร่วมในการบริหารงานท้องถิ่นของผู้เรียนจะเป็นการชักจูงและเชื่อมต่อคุณค่าของระบอบประชาธิปไตยได้ดีกว่าที่ เป็นอยู่ การพัฒนาโดยการให้ความรู้ที่จำเป็นต่อการพัฒนาท้องถิ่นต่อผู้เรียน และการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมต่อการ พัฒนาท้องถิ่น จะนำไปสู่การได้ผู้เรียนหรือพลเมืองที่มีความสอดคล้องต่อระบอบประชาธิปไตย ซึ่งเกิดประโยชน์ทั้งต่อ ตนเองและสังคมประเทศชาติ

คำสำคัญ : องค์ความรู้ทางการบริหารท้องถิ่น การศึกษากับการพัฒนาท้องถิ่น การมีส่วนร่วมของประชาชนในระบอบ ประชาธิปไตย

ABSTRACT

The objective of this paper was to indicate that education was an important tool for local development. Author recommended that there should be a curriculum which placed the fundamental principles on general administration and local administration development knowledge to the learners and this was in accordance with the community-based education strategy. The curriculum should enhance the general administration principles as it could be a good fundamental to understand democratic practices. The learners should know the fundamental structures of their schools, communities and local governments from the starting level of education. Self-understanding and the knowing of their schools, local governments as well as an experience in participation the local administration helped to inherit the values of democracy more efficiency. A development approach of provision of fundamental local administration knowledge and participation to the learners led to forming learners according to the democracy regime which would be beneficial not only for themselves but also the nation.

Keywords: Local Administration Knowledge, Education for Local Development, Democratic Local Development and Participation

1.บทนำ

"การศึกษาเป็นเครื่องมืออันสำคัญในการพัฒนาความรู้ ความคิด ความประพฤติ ทศนคติ ค่านิยม และคุณธรรมของบุคคลเพื่อให้เป็นพลเมืองดีมีคุณภาพและประสิทธิภาพ การพัฒนาประเทศก็ย่อมทำได้สะดวกราบรื่นได้ผลที่แน่นอนและรวดเร็ว" (พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานแนวพระราชดำริ เมื่อวันที่ 22 กรกฎาคม 2520)

ที่ผ่านมาประเทศไทยประสบกับปัญหาความล้มเหลวของการศึกษาที่ทำให้คนและชุมชนนั้นแยกออกจากกัน โดยมีลักษณะการมองแบบแยกส่วน ขาดการพัฒนาแบบเป็นองค์รวม กล่าวคือเป็นการศึกษาที่ทำให้ผู้เรียนไม่ได้เรียนรู้ถึงตนเองและท้องถิ่นของตนเอง การศึกษามักผูกติดกับชุดความรู้ที่ผู้เรียนเรียนแล้วไม่สามารถนำมาใช้ให้เหมาะกับถิ่นฐานของตนได้ โดยมากแล้วมีลักษณะการรองรับระบบทุนและเข้าไปเป็นกลไกให้กับภาคอุตสาหกรรม การศึกษามักพรากผู้เรียนออกจากชุมชนและสังคม ต้องทิ้งถิ่นฐานเพื่อไปประกอบอาชีพตามความรู้ที่ตนสำเร็จการศึกษา มา ความรู้ที่ไม่ได้ตั้งอยู่บนฐานของท้องถิ่น วัฒนธรรมและทรัพยากรที่ผู้เรียนอยู่ที่นี่เอง จึงไม่อาจทำให้ท้องถิ่นและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเกิดความเข้มแข็งขึ้นมาได้ ผู้เรียนขาดลักษณะของความเป็นผู้คิดเป็น ทำเป็น และพูดเป็น จากสาเหตุข้างต้นจึงทำให้ท้องถิ่นและโครงสร้างระดับล่างอ่อนแอ และเมื่อพิจารณาการบริหารและการปกครองภายใต้ระบอบประชาธิปไตยพบว่าประเทศไทยขาดคุณลักษณะของพลเมืองที่จะทำให้การบริหารงานภาครัฐประสบความสำเร็จและบรรลุผลสัมฤทธิ์ได้ พลเมืองแม้จะมีการศึกษาภาคบังคับและมีการเรียนจบในระดับปริญญาบัณฑิตที่สูงขึ้น แต่คุณลักษณะที่จะสนับสนุนกับระบอบประชาธิปไตยกลับน้อยลง

ผู้เขียนจึงมีสมมติฐานว่าหากหลักสูตรสถานศึกษาที่มีความพร้อม ได้เพิ่มชุดวิชาและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการให้ความรู้ในเรื่องหลักการบริหารท้องถิ่นเบื้องต้น การวางแผน การเรียนรู้เรื่องระบบราชการ เทคนิคการบริหารอย่างง่าย ความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการบริหารท้องถิ่น รวมถึงให้ผู้เรียนได้มีการฝึกปฏิบัติโดยได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาสถานศึกษาและท้องถิ่นของตน จะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาตน ชุมชน สังคมอย่างยั่งยืนและจะเป็นการสนับสนุนต่อพัฒนาการของระบอบ

ประชาธิปไตยไทย โดยจะได้พลเมืองยุคใหม่ที่ทำให้การเมืองท้องถิ่นไทยนำมาซึ่งการทำงานที่มีประสิทธิภาพและส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของพลเมืองที่ดียิ่งขึ้น

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาท้องถิ่นโดยใช้แนวคิดเรื่องการให้องค์ความรู้ทางการบริหารและองค์ความรู้ทางประชาธิปไตยอย่างง่าย รวมถึงการฝึกภาคปฏิบัติในการแก้ปัญหาสถานศึกษาและท้องถิ่นของตนเอง โดยผ่านนโยบาย แผน โครงการ กิจกรรมที่ผู้เรียนเป็นผู้ริเริ่ม ตลอดจนอาศัยแนวคิดการมีส่วนร่วมของนักเรียนนักศึกษา ที่จะเป็นตัวแสดงสำคัญในการเข้าไปแก้ไขปัญหาของท้องถิ่นอย่างยั่งยืน โดยกำหนดให้หลักสูตรมียุทธศาสตร์การศึกษาโดยให้ผู้เรียนได้รับความรู้เกี่ยวกับการบริหารท้องถิ่นเบื้องต้น หลักการวางแผนและแนวคิดประชาธิปไตยทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ รวมถึงการเรียนรู้ชุมชนท้องถิ่นของตนเองและมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นของตนตั้งแต่ยังเป็นเยาวชนโดยไม่รู้สึกแบ่งแยกกับผู้ใหญ่ในลักษณะที่ผู้เรียนมีความรักและห่วงแหนสถานศึกษาและท้องถิ่นของตนเอง

สำหรับในภาพกว้างคือบริบทของการศึกษาได้มีกระแสหรือปัจจัยแวดล้อมที่สำคัญได้แก่ การปฏิรูปการศึกษาในอาเซียน ซึ่งจากงานวิจัยเปรียบเทียบการวิจัยการปฏิรูปการศึกษาในอาเซียนนั้นพบว่า (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, 2549 : 7-8) ประเทศในอาเซียนทุกประเทศให้ความสำคัญกับการศึกษาและต้องการให้การศึกษามีส่วนสำคัญต่อการพัฒนาประเทศและท้องถิ่นของตน (โดยลักษณะของการปฏิรูปการศึกษาโดยภาพรวมโดยส่วนใหญ่ในอาเซียน จากงานวิจัยพบว่า มุ่งเน้นที่การมุ่งสู่สังคมฐานความรู้ มีเป้าหมายการยกระดับการศึกษาสู่ระดับสากล การตอบสนองต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมทั้งในระดับประเทศและในระดับท้องถิ่น การศึกษาเป็นไปในแนวทางการยกระดับศักยภาพการผลิตและความสามารถในการแข่งขันทางเศรษฐกิจ และประการสุดท้ายการศึกษาเป็นการพัฒนาทุนมนุษย์อย่างรอบด้าน) ข้อเสนอในบทความชิ้นนี้จึงเป็นการสนับสนุนแนวทางในหลายๆด้านตามที่กล่าวมา และที่สำคัญ สอดคล้องกับยุทธศาสตร์การศึกษาในด้าน **Community-Based Education** และยุทธศาสตร์อื่นๆร่วมด้วย สำหรับในภาพแคบผู้เขียนมี

ทัศนะว่าการสร้างความเข้มแข็งของสถานศึกษาและการทำความเข้าใจท้องถิ่นของตนอย่างมีหลักวิชาจะนำมาซึ่งความยั่งยืนในหลายๆมิติอย่างเป็นองค์รวมในระยะยาวได้

2. แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่น

เสนห์ จามริก (2540: 20) ได้ให้ความหมายว่าการมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การให้ประชาชนเป็นผู้คิดค้นปัญหา เป็นผู้นำทุกอย่างซึ่งไม่ใช่การกำหนดจากภายนอกแล้วให้ประชาชนเข้าร่วม ต้องเป็นเรื่องที่ประชาชนคิดเอง โดยแบ่งการมีส่วนร่วมออกเป็น 5 ขั้นตอน คือ (1) การมีส่วนร่วมในการค้นหา (2) การจัดลำดับความสำคัญของปัญหาร่วมในการวิเคราะห์ถึงสาเหตุ ที่มาของปัญหา (3) การมีส่วนร่วมในวิธีการและวางแผนร่วมกันในการแก้ปัญหา (4) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานตามแผน และ (5) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล วิเคราะห์ปัญหาอุปสรรคและปัจจัยที่มีส่วนทำให้เกิดผลสำเร็จ หมายถึงการเข้าร่วมอย่างกระตือรือร้นและมีพลังของประชาชนในกระบวนการตัดสินใจ เพื่อกำหนดเป้าหมายของสังคมจัดการทรัพยากรเพื่อให้บรรลุเป้าหมายนั้นและเป็นการปฏิบัติตามแผนการหรือโครงการต่างๆด้วยความสมัครใจ

เสรี พงศ์พิศ (2547 : 17) ได้กล่าวไว้ว่า การมีส่วนร่วมความหมายที่สำคัญ คือการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ในการกำหนดนโยบาย การบริหารจัดการทรัพยากร การบริหารจัดการชุมชน คน ทูนของสังคม

กล่าวได้ว่า นิยามที่สำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชน ส่วนใหญ่มีองค์ประกอบที่สำคัญดังนี้

(1) การมีส่วนร่วมของประชาชนใช้กับการตัดสินใจในการบริหาร กล่าวคือ การตัดสินใจที่ดำเนินการโดยหน่วยงานต่างๆ (และบางครั้งโดยองค์กรเอกชน) ไม่ใช่กับการตัดสินใจของผู้ที่มาจากการเลือกตั้งหรือตุลาการ

(2) การมีส่วนร่วมของประชาชนไม่ใช่เพียงการให้ข้อมูลแก่ประชาชน แต่เป็นการปฏิสัมพันธ์ระหว่างองค์กรที่ทำหน้าที่ตัดสินใจและประชาชน ซึ่งต้องการมีส่วนร่วม

(3) มีกระบวนการอย่างเป็นระบบของการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นโดยบังเอิญหรือไม่คาดคิดมาก่อน

(4) ผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมได้รับผลกระทบในระดับต่างๆ หรือมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจที่กำลังดำเนินการอยู่

จากความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนข้างต้น เราจะพบว่า มีนัยทั้งที่คล้ายคลึงและแตกต่างกัน อย่างไรก็ตาม สามารถสรุปความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นในสาระที่สำคัญได้ดังนี้

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่น หมายถึง กระบวนการที่ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในฐานะผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในกิจกรรมต่างๆของท้องถิ่น และกิจกรรมนั้นเกี่ยวข้องกับกระบวนการตัดสินใจและกระบวนการดำเนินนโยบายสาธารณะ ซึ่งเป็นการจัดสรรทรัพยากรต่างๆของชุมชน อันส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ โดยการมีส่วนร่วมนั้นประชาชนเข้าร่วมกิจกรรมด้วยความสมัครใจและมีความเสมอภาค

3. แนวคิดการศึกษากับการพัฒนาท้องถิ่นภายใต้ระบอบประชาธิปไตย

แนวคิดการพัฒนาท้องถิ่นภายใต้ระบอบประชาธิปไตยของผู้เขียน เป็นแนวคิดที่ให้ความสำคัญกับองค์ประกอบหลัก 3 องค์ประกอบคือ การให้การศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น การพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน และการบริหารงานภายใต้ระบอบประชาธิปไตย ซึ่งผู้เขียนได้นิยามไว้ดังนี้

การให้การศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น หมายถึง การที่ผู้เรียนได้รับการศึกษาในทุกระดับชั้นเกี่ยวกับหลักการบริหารท้องถิ่นเบื้องต้น การวางแผน การเรียนรู้เรื่องระบบราชการ เทคนิคการบริหารอย่างง่าย ความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการบริหารท้องถิ่น ในลักษณะของชุดความรู้ที่เหมาะสมแก่ผู้เรียนและท้องถิ่นของตนเพิ่มเติม

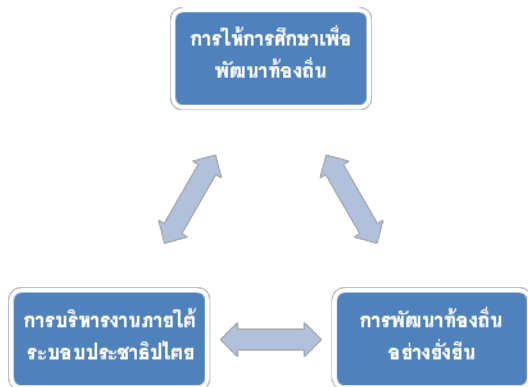
การพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน หมายถึง การพัฒนาที่อาศัยคนเป็นศูนย์กลาง คนที่มีความพร้อมและได้รับการศึกษาที่ถูกต้องจะเข้าไปเปลี่ยนองค์ประกอบอื่นในท้องถิ่นให้เกิดความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น อาทิ สังคมยั่งยืน สิ่งแวดล้อมยั่งยืน และเศรษฐกิจยั่งยืน เป็นต้น

การบริหารงานภายใต้ระบอบประชาธิปไตย หมายถึง การบริหารงานภายใต้องค์ประกอบของท้องถิ่น องค์กรที่กฎหมายรองรับ และมีการทำงานอย่างมี

ส่วนร่วมโดยเปิดโอกาสให้เยาวชนและประชาชนทุกคนในท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น

โดยทั้งสามองค์ประกอบที่กล่าวมานั้นจะนำไปสู่พลวัตรการพัฒนาท้องถิ่น (ดังภาพที่ 1) ซึ่งในบทความนี้ผู้เขียนจะมุ่งไปที่องค์ประกอบแรก คือ” การให้การศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น” เป็นสำคัญ

ภาพที่ 1 แนวคิดพลวัตรการพัฒนาท้องถิ่น

การได้รับการศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่นและการมีส่วนร่วมของผู้เรียนในการพัฒนาโรงเรียนสถานศึกษาและท้องถิ่น

การมีส่วนร่วมของนักเรียนนักศึกษาในการพัฒนาท้องถิ่นในหลักสูตรการศึกษา คือ แนวทางที่หลักสูตรสถานศึกษาควรเปิดโอกาสให้มีการเรียนการสอนถึงปัญหาในท้องถิ่น ข้อมูลพื้นฐานในชุมชนและท้องถิ่นทั้งชุมชนเมืองและชนบทที่นักเรียนหรือเยาวชนอาศัยอยู่ ควรมีความรู้และรับฟังข้อมูลและความคิดเห็นจากนักเรียน นักศึกษาอย่างกว้างขวางในรูปแบบต่างๆ และเปิดโอกาสให้นักเรียนนักศึกษามีส่วนร่วมในบางกิจกรรมเพื่อได้ฝึกประสบการณ์ ในการตัดสินใจตั้งแต่เริ่มต้นการจัดความสำคัญของการพัฒนา นักเรียนนักศึกษาในสถานศึกษามีส่วนร่วมในการนำแผนงานและโครงการไปปฏิบัติในขอบเขตที่ตนสามารถดำเนินการได้ให้เกิดผลเป็นรูปธรรมและร่วมตรวจสอบติดตามผลการดำเนินงานได้ ทั้งนี้ โดยที่ผู้เรียนไม่ถูกชี้นำมากเกินไป และมีความเป็นอิสระในการดำเนินการต่างๆ นอกจากนี้ หลักสูตรสถานศึกษาควรจัดการศึกษาด้วยแนวคิดแบบองค์รวม (holistic) มีความเชื่อมโยงทั้งในแนวนอนและแนวตั้ง กล่าวคือ มีลักษณะร่วมกันทั้งหลักสูตรแกนกลางและองค์ความรู้ที่ควรได้รับเพิ่มเติม ในบทความชิ้นนี้เสนอให้ใน

หลักสูตรควรเพิ่มเติมองค์ความรู้ทางการบริหาร ตั้งแต่การศึกษาในชั้นปฐมวัย ประถมศึกษา และมัธยมศึกษา เพื่อให้มีพื้นฐานที่ดีต่อการทำความเข้าใจวิถีทางแห่งประชาธิปไตย โดยเด็กๆ เยาวชนของชาติไทย ควรรู้จักตนเองและท้องถิ่นของตน ตั้งแต่การศึกษาในระดับพื้นฐานเป็นต้นมา การทำความเข้าใจตนเอง สถานศึกษาที่ตนเองศึกษา ท้องถิ่นที่ตนอยู่ จะเป็นการถักทอและเชื่อมต่อกคุณค่าของระบอบประชาธิปไตยที่ดีกว่าที่เป็นอยู่ การให้การศึกษาโดยให้ความรู้ง่ายต่อการบริหารภาครัฐ การสร้างความเข้าใจต่อแนวคิดทางการเมืองและการทำงานภายใต้ระบอบประชาธิปไตยเป็นสิทธิและหน้าที่ของพลเมืองเป็นสิ่งที่สามารถสอดแทรกและประยุกต์เข้าไปในหลักสูตรและสามารถเป็นสิ่งที่นักเรียน นักศึกษาสามารถเรียนรู้ได้โดยไม่ต้องรอมารับรู้ในสถาบันอุดมศึกษา ซึ่งผู้เขียนพบหลักฐานเชิงประจักษ์ว่าประชาชนส่วนใหญ่มีความเข้าใจต่อหลักการบริหารและการทำงานของท้องถิ่นของตนภายใต้ระบอบประชาธิปไตยน้อยมาก สิ่งเหล่านี้โดยทัศนะของผู้เขียนเห็นว่าสามารถแก้ไขหรือปรับปรุงให้ดีขึ้นได้ โดยการสอดแทรกไว้ในหลักสูตรของสถานศึกษามีการฝึกปฏิบัติโดยให้นักเรียนนักศึกษาได้รับองค์ความรู้ที่จำเป็นต่อการบริหารและการทำความเข้าใจ การฝึกโดยเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาโรงเรียน สถานศึกษา และท้องถิ่นของตนอย่างง่าย และมีความเข้าใจที่ถูกต้องต่อการบริหารตนเองขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อันจักเป็นปัจจัยเกื้อหนุนให้การศึกษาไทยมีบทบาทต่อการพัฒนาทั้งในระดับจุลภาคและในระดับมหภาคอย่างแท้จริงได้

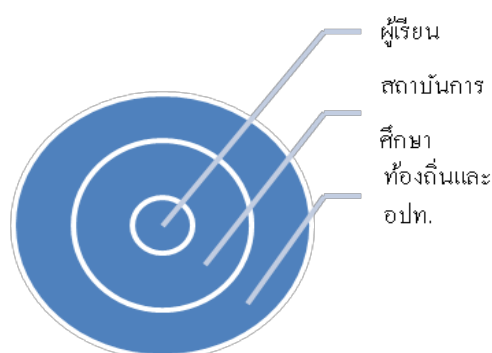
4. วิเคราะห์ข้อดีและข้อจำกัดในการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาโรงเรียนและท้องถิ่นของตน

ข้อดี (advantage) ผู้เรียนในสถานศึกษาได้มีโอกาสเรียนรู้หลักวิชาและองค์ความรู้ทางการบริหารท้องถิ่นตั้งแต่เป็นเยาวชนสามารถนำเอาความรู้ที่ได้มาฝึกปฏิบัติในการแก้ปัญหาของโรงเรียนและท้องถิ่นของตนอันจะเป็นการสร้างรากฐานที่ดีต่อการพัฒนาตนเอง สถานศึกษาและท้องถิ่นของตนได้ภายใต้ปรัชญาของระบอบประชาธิปไตยป้องกันปัญหาวิหยาหลวมคอกเพราะผู้ใหญ่โดยมากมีความเข้าใจในระบอบประชาธิปไตยแบบไม่ถูกต้องและไม่ตอบสนองต่อการทำงานแบบ

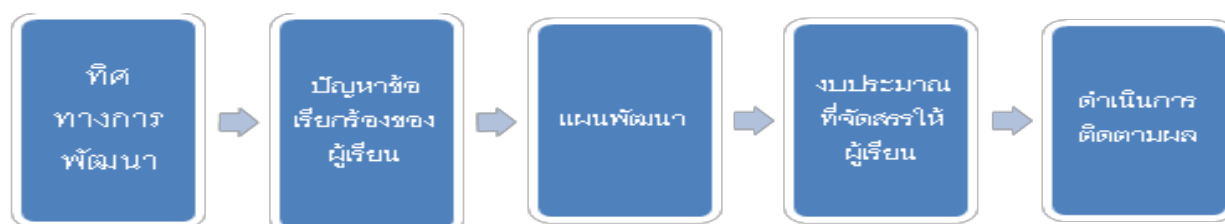
ประชาธิปไตย การมีส่วนร่วมของนักเรียนในระดับต่างๆในการเรียนรู้หลักการทางการบริหาร การเรียนรู้ปัญหาของท้องถิ่นของตน และฝึกปฏิบัติและบริหารโครงการ กิจกรรมเองตั้งแต่สมัยเป็นเยาวชนมีส่วนร่วมช่วยต่อการพัฒนาและสร้างสรรค์ชุมชนอย่างยั่งยืนทั้งชุมชนเมืองและชนบทภายใต้แนวคิดการปกครองแบบประชาธิปไตยและมีส่วนร่วมช่วยต่อการเพิ่มคุณภาพการตัดสินใจซึ่งการมีส่วนร่วมตั้งแต่ต้นของทุกคนสามารถช่วยลดความขัดแย้งและสามารถพัฒนาสถานศึกษาและท้องถิ่นได้ในระยะยาว (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช, 2554 :9)

ข้อจำกัด (Disadvantage) การจัดชุดความรู้ทางการบริหารเบื้องต้น และแนวฝึกปฏิบัติทางประชาธิปไตยเพิ่มเติมให้ผู้เรียนในระดับต่างๆและการมีส่วนร่วมของนักเรียนนักศึกษาในกิจกรรมต่างๆอาจมีต้นทุนและค่าใช้จ่าย และที่สำคัญในการพัฒนาท้องถิ่นผู้มีอำนาจ คือ ครู อาจารย์ ในสถานศึกษา ฝ่ายการเมืองต่างๆอาจมองว่าการมีส่วนร่วมของนักเรียนนักศึกษา อาจทำให้พวกเขาเสียอำนาจในการตัดสินใจบางส่วนและครูอาจารย์และผู้บริหารท้องถิ่นอาจไม่เปิดโอกาสก็เป็นได้ (วีระศักดิ์ เครือเทพ, 2553:22-23)

ภาพที่ 2 พื้นที่การพัฒนาและตัวแสดงที่สำคัญ

ภาพที่ 3 ขั้นตอนการมีส่วนร่วมของผู้เรียน

พื้นที่การพัฒนาและตัวแสดงที่สำคัญ

พื้นที่การพัฒนาและตัวแสดงเพื่อให้เยาวชนสามารถที่จะเป็นกำลังที่สำคัญในการพัฒนาในระดับประเทศต่อไป นักเรียนนักศึกษาเหล่านั้นควรเป็นผู้มีบทบาทต่อโรงเรียนและท้องถิ่นของตนเองตั้งแต่การเป็นเยาวชนโดยที่ผู้เรียนควรได้รับความรู้ทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติอย่างง่ายและสามารถลงมือปฏิบัติจริงได้ ตั้งแต่อยู่ในสถานศึกษา ในระยะแรกโดเมน (domain) หรือพื้นที่ในการฝึกปฏิบัติทางการบริหารอาจอยู่ในห้องเรียน ภายในโรงเรียนและสามารถออกไปได้ไกลจนถึงองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของตน

โดยสรุปอาจกล่าวได้ว่า **พื้นที่ในการพัฒนา** คือ โรงเรียนหรือสถานศึกษาและท้องถิ่นที่ผู้เรียนอาศัย และ **ตัวแสดงที่สำคัญ** ที่ควรเปิดโอกาสให้มีโอกาสได้เรียนรู้และฝึกปฏิบัติอย่างง่ายคือ นักเรียนนักศึกษานั้นเอง อนึ่งแนวคิดนี้จะเป็นการส่งเสริมการสร้างภาวะผู้นำและความเป็นผู้จริงทั้งจากการเรียนการสอนและภาคปฏิบัติเพื่อนำไปสู่ความสำเร็จ โดยอาจแบ่งความสำเร็จหรือผลกระทบเชิงบวก (impact) เป็นสองด้านที่สำคัญคือ ความสำเร็จต่อผู้เรียน และความสำเร็จต่อสังคมและประเทศชาติ(ซึ่งจะได้กล่าวเอาไว้ในตอนท้าย)

5. ขั้นตอนหลักในการมีส่วนร่วมของผู้เรียนในการพัฒนาสถานศึกษาและท้องถิ่นอย่างง่าย

มีขั้นตอนหลักดังแผนภาพที่ 3 โดยตัวแสดงที่เกี่ยวข้องในแต่ละขั้นตอนของการมีส่วนร่วมของผู้เรียนสามารถอธิบายได้ ดังนี้

ขันที่หนึ่ง ทศทางการพัฒนาโรงเรยน (สถานศศกษา)
และทอ่งถนอยางงาย ในขันตอนนั้ ตัวแสดงที่เกยวข้อง
ค่อ การตั้งคณะกรรมกรการพัฒนาโรงเรยนและทอ่งถน โดยม
ผู้เรยนเป็นแกนหลัก

ขันที่สอง ปัญหาค่อเรยกรอ้งโครงการพัฒนา ตัวแสดงที่
เกยวข้องค่อ ปรชาคม นักเรยนในสถานศศกษา
คณะกรรมกรการพัฒนาทอ่งถนของโรงเรยน

ขันที่สาม แผนพัฒนาโรงเรยนและทอ่งถนอยางงาย ตัว
แสดงที่เกยวข้องค่อ คณะกรรมกรการพัฒนาโรงเรยนและ
ทอ่งถน ตัวแทน อบต. เป็นที่ปรกษา

ขันที่สี่ งบปรมาณที่โรงเรยนและทอ่งถนสนับสนุน
กจกรรม ตัวแสดงที่เกยวข้องค่อ คณะผู้ปรกรโรงเรยน.
ตัวแทนอบต.สนับสนุนกจกรรมของนักเรยนในทอ่งถน

ขันที่ห้า การดำเนนการตดตามผล ตัวแสดงที่เกยวข้อง
ค่อ คณะกรรมกรนักเรยน คณะกรรมกรตดตามและ
ปรเมณผลปรจาสถานศศกษา

6. องค์ความรู้ทางการปรกรและการพัฒนาทอ่งถน เบ้องตันที่ผู้เรยนควรดำร

สำหรับชุดวชและข้อมูลที่ผู้เรยนควรดำร
การศศกษาเรยนรู้ตั้งแต่ออยู่นสถานศศกษาทงภาคทฤษฎี และ
ปฏบต อากศ การศศกษาหลักการปรกรขันพ้นฐานและ
การศศกษาข้อมูลพ้นฐานของโรงเรยนและทอ่งถน กล่าวค่อ
โรงเรยนและทอ่งถนที่ผู้เรยนอาศัยอยู่มความเปนมา
อยางไร มความเปนอยางไร มทูนที่สำคัญะไรบาง
ได้แก่ ทูนทอ่งถน ทรัพยากร ภูมิปัญญา ทูนทางสังคม
วัฒนธรรม มปัญหาและความต้องการะไรบางนโรงเรยน
และทอ่งถนของตน ที่นระดับความสามารถของผู้เรยน
สามารถมส่วนร่วม นการพัฒนาได้ (เสรี พงศพิศ 2551:7-
9) ในส่วนขององค์ความรู้ที่ควรดำร เช่น ระดับ
มัธยมศศกษาดอนตัน ค่อ หลักการปรกรเบ้องตัน บทบาท
ของผู้เรยนต่อการปรกรทอ่งถน(นระดับที่ผู้เรยนสามารถ
ทำได้) นักเรยนกับการปรกรงานทอ่งถน นระดับ
มัธยมศศกษาดอนปลายเช่น ชุดหลักการปรกรราชการไทย
และชุดองค์ความรู้เรอง นโยบาย แผน โครงการและแนว
ทางการพัฒนาทอ่งถน ส่งเหล่านี้ผู้เรยนสามารถเรยนรู้ได้
นระดับเยาชน และมความงายต่อการทำความเข้าใจ
มากกว่า วชชีววิทยา วชเคมี และวชฟศกส์ ซ่งบางคร้ง
หลายคนม่ได้นำไปใช้ในชวตประจำวัน ส่วนวชที่ผู้เขียน

นำเสนอข่างตันนั้เยาชนมความจาเป็นที่จะได้ใช้และ
ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อผู้เรยนและส่วนรวม สำหรับวชใน
ขันสูงนั้ผู้เรยนสามารถเรยนวชทงภาคทฤษฎีและปฏบต
นระดับสูงต่อยอดจากการเรยนรู้เรองข้อมูลพ้นฐานและทูน
ทางสังคม ปัญหาและความต้องการของทอ่งถน นั้ค่อ
ผู้เรยนสามารถกำหนดวศยทัศน์และเป้าหมายอยางงายได้
และผู้เรยนสามารถพัฒนา แผนงาน โครงการแลกกกรรม
นการพัฒนาโรงเรยนและทอ่งถนได้ ส่งเหล่านี้จะก่อให้เกิด
ความเคยชินและเยาชนผู้ดำรการศศกษาจะเป็นกำลังของ
ทอ่งถนและสามารถพัฒนาทอ่งถนได้ภายใต้การปรกรงาน
แบบปรชาธิปไตยทงนขณะปัจจุบันและอนาคต

**ตัวอย่าง ค่อเสนอแนวกกกรรมและชุดองค์ความรู้การ
ปรกรทอ่งถนที่ผู้เรยนนสถานศศกษควรดำร**

ระดับขัน	ชุดความรู้ทางการปรกรทอ่งถนและ การเปดโอกาสให้มส่วนร่วมในการ พัฒนา
ปฐมวัย	การวาดภาพทอ่งถนในพ้น การจับคู่ ทรัพยากรและบุคคลสำคัญายนทอ่งถน การมส่วนร่วมนกกกรรมวันสำคัญต่าง ๆ ร่วมกับ อบท. และองค์กรการพัฒนา
ประถมศศกษา	ชุดความรู้เรองประวัติศาสตร์ทอ่งถน การ ทำงานเป็นทีมร่วมกับเพื่อนนขันเรยน การ ปรกรทีม การทำกกกรรมและดำรเข้มเชต ชูเกยรตในฐานะนักพัฒนาทอ่งถนรุ่นเยาว์
มัธยมศศกษา ดอนตัน	ชุดความรู้เรองหลักการปรกรอยางงาย ทรัพยากรทางการปรกรและทูนต่างๆน ทอ่งถน ชุดความรู้เรองการปรกรทอ่งถน ของเราอยางงาย การทำกกกรรมและดำร เข้มเชตชูเกยรตในฐานะนักพัฒนาทอ่งถน รุ่นพี่
มัธยมศศกษา ดอนปลาย	ชุดหลักการปรกรราชการไทย ชุดหลักการ ปรกรทอ่งถนเชิงยุทธศาสตร์ ชุดองค์ ความรู้เรอง นโยบาย แผน โครงการและ แนวทางการพัฒนาทอ่งถน การดำรการ จตสรงบประมาณให้ผู้เรยนเพื่อฝกปรกร แก้ปัญาและพัฒนาทอ่งถน
อุดมศศกษา	การดำรงบประมาณเพื่อทำงานเชิงพัฒนา ร่วมกับ อบท. การเป็นนักวจยเพื่อพัฒนา ทอ่งถน การทำวจยเพื่อต่อยอดกับทอ่งถน ใกล้เคียง การสร้างนวัตกรรมทางการ ปรกรทอ่งถน และร่วมปรกรทอ่งถนได้

ชุดกิจกรรมและองค์ความรู้ข้างต้นเป็นเพียงตัวอย่างง่าย ๆ เพื่อนำเสนอเบื้องต้นซึ่งจะต้องมีการนำไปปรับปรุงต่อไป สำหรับประโยชน์ที่ได้รับคือ การได้มาซึ่งวิสัยทัศน์และวิธีการที่ว่า ท้องถิ่นที่เข้มแข็งจะต้องมาจากการศึกษาที่เข้มแข็ง การสอดแทรกองค์ความรู้ทางการบริหารท้องถิ่นและการรู้จักตนเองและท้องถิ่นของผู้เรียน การมีความรู้ทั้งทางทฤษฎีและเป็นผู้เคยฝึกปฏิบัติมาก่อน จะทำให้ผู้เรียนเป็นผู้คิดเป็น ทำเป็นและเข้าไปมีส่วนร่วมกับกิจกรรมของท้องถิ่นและสามารถเป็นพลเมืองที่ดีของสังคมทั้งในปัจจุบันและในอนาคตได้

7. ความสำเร็จต่อผู้เรียนและความสำเร็จต่อส่วนรวมและประเทศชาติในการนำแนวคิดมาใช้

สามารถแบ่งความสำเร็จหรือผลกระทบเชิงบวก (impact) เป็นสองด้านที่สำคัญคือ ความสำเร็จต่อผู้เรียน และความสำเร็จต่อสังคมและประเทศชาติดังนี้

1) ความสำเร็จต่อผู้เรียน

ประการที่หนึ่ง นักเรียนและนักศึกษาจะเติบโตมาโดยมีความรู้ความเข้าใจในฐานะพลเมืองที่สามารถแสดงบทบาทต่อการบริหารและการปกครองท้องถิ่นในระดับอบบประชาชนได้ สามารถมีส่วนร่วมในระดับท้องถิ่น โดยมีส่วนร่วมตั้งแต่การร่วมรับรู้สภาพปัญหา จุดแข็ง จุดอ่อนของชุมชน ทราบทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางสังคมเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมของตน รวมถึงสามารถมีส่วนร่วมในการดำเนินการ และร่วมตัดสินใจในการบริหารท้องถิ่นได้ดีกว่าผู้เรียนที่ไม่ได้รับความรู้ทางรัฐประศาสนศาสตร์ในสถานศึกษาการสร้างหรือสนับสนุนระบบประชาธิปไตยอันมีพื้นฐานทางการศึกษาที่วามานี้ น่าจะมีประสิทธิภาพมากกว่าความเป็นมาในอดีต

ประการที่สอง นักเรียนผู้มีประสบการณ์ที่ได้รับความรู้ในวิถีทางแห่งประชาธิปไตย จะมีลักษณะเป็นเยาวชนที่มีความสามารถพิเศษที่จะสามารถก้าวไปเป็นผู้บริหารทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติที่ดีได้ในอนาคต

ประการที่สาม สามารถเป็นผู้เรียนที่มีลักษณะอันพึงประสงค์ที่สถาบันการศึกษามุ่งที่จะผลิตออกมาเพราะจะเป็นผู้มีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม เป็นผู้มีความคิดและการปฏิบัติที่ดีทั้งต่อตนเองและส่วนรวมและสามารถคิดอ่าน วางนโยบาย แผน โครงการ และกิจกรรมที่จะพัฒนาและแก้ปัญหาทั้งในระดับจุลภาคคือ บ้าน

โรงเรียน ท้องถิ่น และ ระดับมหภาคคือ ประเทศชาติได้ **ประการที่สี่** เยาวชนและพลเมืองรุ่นใหม่ตื่นตัวทางการบริหารท้องถิ่นและการเมืองยิ่งขึ้น เป็นผู้มองการบริหารและการเมืองในแง่ดีพร้อมที่จะเข้ามาร่วมพัฒนาและสร้างสรรค์เพราะเป็นผู้มีประสบการณ์มาก่อนอันจะเป็นประโยชน์ต่อไปในระยะยาว

2) ความสำเร็จต่อส่วนรวมและประเทศชาติ

ประการแรก ในระดับมหภาคสังคมและประเทศชาติ จะได้ผู้นำทางการเมืองที่มีวิสัยทัศน์ มีประสบการณ์ทั้งในการปฏิบัติและเป็นผู้บริหารงานเป็น โดยยึดข้อมูลที่มีและองค์ความรู้และเครื่องมือที่เหมาะสมในการแก้ไขปัญหา มีการตัดสินใจโดยใช้สติปัญญา มากกว่าอารมณ์ มีการใช้เทคนิคที่เป็นวิทยาศาสตร์มาประยุกต์ใช้ต่อการบริหารงานมากยิ่งขึ้น และสามารถแก้ไขปัญหาที่ประเทศไทย กำลังประสบในปัจจุบันคือ การไม่ได้มีผู้นำที่มาจากการประสบความสำเร็จจากการบริหารงานในระดับท้องถิ่น มาก่อน ซึ่งท้องถิ่นที่มีความเข้มแข็งนั้นจากข้อมูลเชิงประจักษ์ในต่างประเทศ อาทิ สหรัฐอเมริกา ผู้นำของประเทศมักมาจากผู้ประสบความสำเร็จที่มาจากการเมืองและการบริหารท้องถิ่นมาก่อน อาทิ ประธานาธิบดีบิลคลินตัน และประธานาธิบดี บารัค โอบามา ล้วนมาจาก การเป็นผู้ว่าการรัฐ และเคยเป็นผู้บริหารท้องถิ่นในระดับล่างมาก่อน และได้รับการสนับสนุนจากระดับท้องถิ่นสู่การบริหารในระดับชาติในเวลาต่อมา

ประการที่สอง พลเมืองและประเทศชาติ จะได้รับประโยชน์สูงสุดจากการจัดสรรทรัพยากรที่เป็นธรรม เพราะเยาวชนรุ่นที่ได้รับการศึกษาที่เพิ่มชุดความรู้ทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติเหล่านี้ จะนำไปสู่วิถีประชาธิปไตยที่มีเหตุผลมากกว่าที่ผ่านมา

¹ คำว่า “ท้องถิ่น” มีการนำมาใช้ที่สับสนกันมาก สำหรับการบริหารงานภาครัฐและความรู้ทางรัฐประศาสนศาสตร์แล้ว คำว่าท้องถิ่น หมายถึง องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นหมายถึงหน่วยทางการปกครองที่มีอิสระในตนเอง อันเป็นระดับการปกครองที่สำคัญที่สุดที่จะทำให้ดูแลตนเองได้ มีการตัดสินใจและใช้ทรัพยากรเป็นของตนเองภายใต้หลักการของระบอบประชาธิปไตย สำหรับท้องถิ่นในประเทศไทย ได้แบ่งออกเป็น 5 รูปแบบคือ องค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล พัทธยาและกรุงเทพมหานคร

ประการที่สาม ระบบการศึกษาทั้งระบบมีความสอดคล้องต่อแนวคิดประชาธิปไตยมีการยอมรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ลดระดับของการทุจริตคอร์รัปชันและกลุ่มผู้มีอิทธิพล ชนยุคใหม่เห็นว่าการมีส่วนร่วมและการร่วมถกแถลงนำไปสู่การมีคุณภาพชีวิตที่ดีกว่า สังคมน่าจะมีการผาสุกกว่ายุคการผูกขาดอำนาจทางการเมือง

ปัจจัยแห่งความสำเร็จและความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ

ปัจจัยแห่งความสำเร็จในการนำไปปฏิบัติให้เกิดผลหรือการตอบคำถามที่ว่าเราจะทำให้เป็นจริงได้อย่างไรอย่างเป็นรูปธรรม ปัจจัยสำคัญตามแนวคิดของผู้เขียน จะต้องถูกผลักดันหรือระเบิดจากภายใน คือความพร้อมของโรงเรียนและท้องถิ่นเอง ซึ่งจะต้องไม่มาจากการบังคับจากกฎหมาย เพราะในความเป็นจริงกฎหมายได้เปิดช่องให้สถานศึกษาสอดแทรกชุดความรู้ต่างๆ ได้อยู่แล้ว และท้องถิ่นเองก็มีบทบาทในการจัดการศึกษาได้เอง แนวคิดการให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมต่อการพัฒนาแก้ปัญหาสถานศึกษาและท้องถิ่นจึงต้องขึ้นอยู่กับความพร้อมของแต่ละสถานศึกษา ความยั่งยืนและปัจจัยแห่งความสำเร็จจึงขึ้นอยู่กับภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียน การมีผู้บริหารท้องถิ่นที่มีวิสัยทัศน์ รวมถึงมีพลังและทุนในด้านต่างๆ ของท้องถิ่น และที่สำคัญที่สุดคือ ความพร้อมของผู้เรียนว่ามีความสนใจหรือไม่ ในภาคปฏิบัติสิ่งที่ผู้เขียนนำเสนอในบทความนี้จึง

เป็นสิ่งท้าทายอย่างมากต่อสถานศึกษาและท้องถิ่น แต่ในทางกลับกันคุณานุประโยชน์จากข้อเสนอของผู้เขียนก็อาจนำมาซึ่งความสำเร็จที่คุ้มค่าได้เช่นกัน

บทสรุป

การศึกษาที่ผ่านมาล้มเหลวเพราะไม่ได้เอื้อต่อการพัฒนาท้องถิ่น จัดเป็นการศึกษาที่ทำลายฐานล่างและไม่เอื้อต่อการพัฒนาที่สมดุล การพัฒนาท้องถิ่นที่จะประสบความสำเร็จได้ต้องอาศัยการศึกษาและที่สำคัญการพัฒนาท้องถิ่นที่อยู่ในระบอบประชาธิปไตยนั้นต้องการพลเมืองที่มีความรู้ และคุณภาพที่เข้าใจระบอบประชาธิปไตยและการบริหารงานแบบประชาธิปไตย แต่การศึกษาของประเทศไทยยังขาดการให้องค์ความรู้ทางการบริหารและการพัฒนาท้องถิ่นเบื้องต้นแก่ผู้เรียนและการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมต่อการพัฒนาท้องถิ่น ดังนั้นเยาวชนที่ขาดความรู้และประสบการณ์จึงเติบโตมาเป็นพลเมืองที่ไม่อาจตอบสนองต่อการพัฒนาท้องถิ่นในระบอบประชาธิปไตยได้ ข้อเสนอของบทความชิ้นนี้จึงเป็นการหยิบยื่นสิ่งที่ขาดหายไปให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ทั้งภาคทฤษฎีและฝึกปฏิบัติต่อการพัฒนาท้องถิ่นซึ่งจะเป็นพลเมืองที่มีประสิทธิภาพและสนับสนุนต่อการพัฒนาภายใต้วิถีทางแห่งประชาธิปไตยได้

บรรณานุกรม

- ธนศรี เจริญเมือง. (2549). พลเมืองกับท้องถิ่นเข้มแข็ง. กรุงเทพมหานคร: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ
- บวรศักดิ์ อุวรรณโณ และถวิลวดี บุรีกุล. (2548). ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม. นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช. (2554). นโยบาย แผน และโครงการท้องถิ่น. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, กระทรวงศึกษาธิการ. (2549). รายงานวิจัยเปรียบเทียบการปฏิรูปการศึกษาของประเทศในกลุ่มอาเซียน สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัดภาพพิมพ์
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. (2547). ข้อเสนอยุทธศาสตร์การปฏิรูปการศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: เซ็นจูรี่
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. (2548). ยุทธศาสตร์การปฏิรูปการศึกษาของประเทศต่าง ๆ. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: เซ็นจูรี่
- วีระศักดิ์ เครือเทพ. (2553). ฤาเสียงของประชาชนจะมีความหมายในการจัดทางงบประมาณของ อบต. นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า
- เสนห์ จามริก. (2540) การเมืองไทยกับพัฒนาการรัฐธรรมนูญ พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์
- เสรี พงศ์พิศ. (2547). ร้อยคำที่ควรรู้: ให้เท่าทันตามสถานการณ์เปลี่ยนแปลง. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พลังทางปัญญา
- เสรี พงศ์พิศ และคณะ. (2545). แผนแม่บทชุมชน ประชาพิสัยและพัฒนา. กรุงเทพมหานคร
- เสรี พงศ์พิศ. (2551). แนวคิดแนวปฏิบัติยุทธศาสตร์พัฒนาท้องถิ่น. กรุงเทพมหานคร: เจริญวิทย์การพิมพ์
- Abbott, J. (1995). *Sharing the City: Community Participation In Urban Management*. London: Eartscan,
- Cohen, J M & Norman, T. U. (1979). *Rural Development Participation: Concepts and Measures for Project design, Implementation and Evaluation*. New York: development Committee, Cornell University
- McCracken, JR & Deepa, N. (1998) *Participation and Social Assessment: Tools and Techniques*. Washington D.C.: The International Bank for Reconstruction and Development, The World Bank,
- Vincent, F. (1993). *Manual of Practical Management: For Third World Rural Development association Vol.1*. London: Organizational Administration Communication, Intermediate Technology Publication